

història

Emigració de Riudoms a l'entorn de la Guerra del Francès

Josep Maria Grau Pujol

Segons els censos oficials, Riudoms el 1830 comptava amb 2.649 habitants. Sebastián de Miñano (1), anota que la vila en el primer terç del segle XIX tenia 3.057 habitants, una comunitat de preveres i un convent de pares franciscans. S'hi fabricava aiguardent, tant de raïm produït en el mateix terme, com dels pobles propers, que es comercialitzava a Amèrica i el nord d'Europa a través del port de Salou. El terreny era pla i estava plantat de vinyes, la fira se celebrava a l'estiu (10 d'agost) i el mercat era els dimarts. La ciutat més prospera amb la qual mantenia les relacions econòmiques era Reus, ara bé tampoc no podem menystenir el paper de la capital administrativa i cap de corregiment, sobretot pel que fa a qüestions burocràtiques, religioses i militars. Segons les xifres que proporciona el padró d'habitants de Tarragona, l'any 1824 aplegava 9.123 habitants i el 1828, 9.381, si bé semblen ésser unes xifres defectives. L'impacte negatiu de la Guerra del Francès

i el setge afectaren la demografia de manera que les dades que ens proporciona el registre civil municipal tarragoní entre 1815-1820 constaten una recuperació progressiva, amb un creixement vegetatiu de 1.552 persones (diferència entre naixements i defuncions), un augment que en part

amb els resultats: la crisi del primer any la qualifica de mitjana i la del segon, d'important (2). A les Terres de l'Ebre, Joan-Ramon Vinaixa documenta que a banda de la crisi del període de la guerra contra les tropes de Napoleó, el 1821 es patí la febre groga i el 1822 hi hagué una

CREIXEMENT VEGETATIU DE LA CIUTAT DE TARRAGONA (1815-1820)					
1815	1816	1817	1818	1819	1820
295	281	314	211	211	240

Font: Rovira Gómez, Salvador. 2011. *Història de Tarragona*. Lleida: Pagès editors, vol. IV (*L'època de les revolucions, les guerres i el reformisme borbònic*), p. 147.

s'explica pel factor immigratori.

En el període 1801-1820 a Tarragona els anys de decreixement (on la mortalitat superà la natalitat) foren el 1802 i el 1809; a la Conca de Barberà en el primer decenni del mil huit-cents, Valentí Gual coincideix

forta sequera, amb pèrdua de bona part de la collita (3).

A Catalunya durant les tres dècades posteriors al 1814, els preus agrícoles, en especial els vins i els destil·lats, s'enfonsaren a causa de la pèrdua de part de les colònies

La capital de corregiment ès i el Trienni Liberal

hispaniques, la conjuntura europea, la desintegració de les relacions de producció d'origen feudal i la progressiva substitució per altres de caràcter capitalista (4). El Trienni Liberal suposà l'inici de l'abolició del règim senyorial, la desamortització dels béns eclesiàstics i l'enfrontament entre liberals i reialistes (5).

En aquest context volem emmarcar el moviment migratori de riudomencs a la ciutat de Tarragona en el primer vicenni del segle XIX. Som conscients però, que el principal fluxe econòmic i humà de la vila de Riudoms era vers Reus, més que no pas a Tarragona. Així, en el padró de la capital del Baix Camp de 1820 es registren 95 riudomencs (6). Segons el padró municipal de 1823, a Tarragona hi havia empadronats una xifra molt menor d'emigrants, solament 27, amb una lleugera majoria femenina (15 dones i 12 homes). Tres anys més tard, el 1826, el número de persones nascudes a Riudoms habitants a la capital administrativa era de 33, amb un predomini masculí: 19 homes i 14 dones.

En relació a les ocupacions

laborals dels riudomencs a l'antiga ciutat romana l'any 1823 un 69% s'engloben en el sector terciari, com correspon a l'economia d'una capital administrativa, religiosa i militar. Dins

«En el padró de la capital del Baix Camp de 1820 es registren 95 riudomencs. Segons el padró municipal de 1823, a Tarragona hi havia empadronats una xifra molt menor d'emigrants, solament 27»

de l'església trobem un prevere i una monja; en la seguretat pública, un Mosso d'Esquadra nat a Igualada, però integrat al destacament de Riudoms,

sense oblidar un fill de militar de Pamplona nascut a Riudoms, suposem que de pas. Ara bé el servei domèstic és el de major nombre, amb un total de sis criades que treballen en cases de funcionaris estatals (comandància de marina, administració de correus); també hi ha professionals liberals (advocat i procurador) o dedicats a l'hostaleria (cafeter) i el comerç (aprenent de forner); el sector secundari ocupa una quarta part dels emigrants, amb dedicació a l'artesanat (un calderer, un paleta i dos aprenents (tèxtil i metall), un dels quals és de la nissaga Gaudí (Francesc); dins l'agricultura sols es registra un pagès.

Oficis dels emigrants de Riudoms que habiten a Tarragona l'any 1823

Sector primari (1). Agricultura: pagès, 1.

Sector secundari (4). Artesanat: aprenents de sastre i calderer, 2; calderer, 1. Construcció: paleta, 1.

Sector terciari (11). Comerç: aprenent de forner, 1. Església: prevere-corista, 1; monja, 1;

religiosa, 1. Seguretat pública: mosso d'Esquadra, 1. Servei domèstic: minyones, 6. Altres: estudiant, 1.

Total: 16.

El padró de 1826 aporta unes dades similars al de 1823 en relació a les professions. Així una majoria és en el sector serveis (72%), seguit del secundari (16%) i una mínima representació del primari, que sols és representat per dos jornalers; en l'artesanat hi ha únicament un espardenyer, un aprenent de fuster i un peó; en el comerç localitzem un criat de forner i un drapaire; en el transport, un mosso carreter. De nou la capitalitat tarragonina afavoreix la inclusió d'immigrants arribats d'arreu, sigui per formar-se en un ofici (aprenents), estudiar (per exemple la carrera eclesiàstica), ocupar-se en el servei domèstic o entrar a treballar per a l'administració local o estatal.

El fet d'haver realitzat un buidatge nominal ha evitat les repeticions i ens permet comparar els noms dels dos

creure que es tracti d'un moviment migratori temporal. Altres oficis però, comportaven en si mateixos canvis de localitat segons les necessitats dels diferents estaments

mosso-carreter, 1. Església: prevere, 1; estudiant, 2; religiosa, 1. Excèrcit: militar, 1. Administració: porter reial, 1; escrivent, 1. Servei domèstic: minyona, 3.

ANYS D'ARRIBADA A TARRAGONA DELS EMIGRANTS DE RIUDOMS SEGONS EL PADRÓ DE 1826, 33 EN TOTAL				
1770-1807	1808-1819	1820-1823	1824-1826	No hi consta
7	10	6	9	1

(militar o eclesiàstic), o simplement per aprofitar les oportunitats del moment. En el cas de les dones tenim l'inconvenient que després de casar-se en el padró no hi figura el seu cognom patern, sinó que tan sols hi consta el del marit. La font municipal malauradament tampoc no sempre anota el lloc del naixement exacte dels residents, per la qual cosa en investigacions posteriors caldria consultar els llibres sacramentals.

Total: 18.

A Reus, dels emigrants de Riudoms l'any 1820 un 40,5% eren dins el sector primari, un 31% al terciari i un 28,5% al secundari.

Una altra referència interessant és amb qui es casen les riudomenques emigrants a Tarragona. Algunes poden fer-ho amb convilatans, com és el cas el 1823 d'una que estava maridada amb un calderer (Claramunt), o bé amb homes de la ciutat, tal com ho fa Josepa de Borràs, amb el notari tarragoní Francesc Albinyana (7).

Oficis dels esposos de les emigrants riudomenques habitants a Tarragona (1823)

Sector secundari (1). Calderer, 1.

Sector terciari (2). Botiguer, 1; notari, 1.

Total: 3.

En el padró de Tarragona de 1826 hi ha més diversitat de professions en els marits que en el de tres anys enrere. Així hi trobem un pagès de la Riera de Gaià, un pastor de Constantí, un pintor tarragoní, un carnicer de Tàrraga i un porter reial de Riudoms.

ANYS D'ARRIBADA A TARRAGONA DELS EMIGRANTS DE RIUDOMS SEGONS EL PADRÓ DE 1823, 27 EN TOTAL			
1782-1807	1808-1819	1820-1823	No hi consta
4	5	12	6

l·listats (vegeu l'apèndix documental) i constatar l'elevada mobilitat dels immigrants. És possible que alguns retornessin al seu lloc d'origen o es traslladessin a altres destinacions; la poca qualificació laboral d'alguns (peó, jornal, mossos, criats) ens fa

Oficis dels emigrants de Riudoms que habiten a Tarragona l'any 1826

Sector primari (2). Jornalers, 2.
Sector secundari (3). Peó, 1; aprenent de fuster, 1; espardenyer, 1.
Sector terciari (13). Comerç: criat de forner, 1; drapaire, 1. Transport:

Oficis dels esposos de les emigrants riudomenques habitants a Tarragona (1826)

Sector primari (2). Pagès, 1, pastor, 1
Sector terciari (3). Carnicer, 1;
pintor, 1; porter, 1.

Total: 5.

Tot i la prudència amb les possibles errades en la declaració de les dates de vinguda dels emigrants a la ciutat, prop de la meitat ho fa en el darrer trienni, fet que pot corroborar el caràcter temporal del moviment migratori, tot i tenir present que en un 22% dels casos no hi consta l'any.

En el padró de 1826 solament hi ha un emigrant del qual no es coneix l'any en què s'instal·la a la ciutat. Constatem que el pes de la Guerra del Francès en aquest període augmenta, com també el dels que arriben abans del conflicte armat.

La informació que aporta el padró de Reus de 1820 sobre els emigrants de Riudoms és que un 43,5% van marxar entre els anys 1808-1814, un 37% abans de 1807 i finalment un 19,5% entre 1815-1820. »

Apèndix documental 1. Emigrants de Riudoms que habiten a Tarragona segons el padró d'habitants de 1823

Josepa [de Borràs i Pallejà], 62 a., casada amb Francesc Albinyana, notari de Tarragona; Francesca (?), ea. 5 (1797), casada amb un botiguer; Maria (?), vídua, arribada a Tarragona el 1812, amb ella hi convivia 6 fills d'entre 4 i 17 anys; Maria (?), vídua de Ferrer vivia a Tarragona des de feia «muchos años», en aquesta ciutat hi té dues filles d'entre 19 i 24 anys; Teresa

Alsina, s., 20 a., minyona, només feia tres mesos que residia a Tarragona, treballava a casa d'un procurador de Barcelona (Maurici Prats); Jaume Cavaller, s., 15 a., aprenent de sastre, tan sols feia vuit mesos que havia arribat a Tarragona, on treballava a casa d'un sastre de Tremp (el Pallars Jussà); Mateu Claramunt, calderer, 62 a.; Josepa (?), muller de l'anterior, 62 a.; Teresa Claramunt, s., 17 a., filla del matrimoni anterior; Maria Ferran, s., 35 a., minyona, feia quatre mesos de la seva arribada, treballava a casa d'un advocat de Tarragona (Josep Torres); Pere Ferrer, pagès, ea. 32 (1819), casat amb una tarragonina (Maria); Francesc Gaudí, s., ea. 13 (1821), aprenent de calderer, era a casa de Francesc Claramunt, calderer tarragoní; Teresa Grau, s., ea. 9 (1782); Mateu Lafarga, 39 a. c., mosso de l'Esquadra de Riudoms, nat a Igualada; Rosa Llorba, 21 a., minyona, feia quatre mesos que era a Tarragona; Francesca Martí, s., 40 a., minyona, feia cinc mesos que habitava a Tarragona, servia a casa de l'administrador de correus (nat a Tortosa), en companyia d'una altra criada d'Alforja de 19 a., arribada el 1822; Rosa Mestres, s., 20 a., feia tres mesos que era a Tarragona, vivia a casa d'un pastor tarragoní; Salvador Mestre, s., 14 a., estudiant, tan sols feia sis mesos que vivia a Tarragona (al carrer de Cavallers); Sebastià Mestre, s., 19 a., aprenent de forner, era a casa del forner tarragoní Josep Claramunt; Tomasa Mestre, s., 40 a., monja al convent de les Beates Dominiques; José Munarriz, ea. 6 (1817), fill d'un militar nat a Pamplona

(Navarra) i mare tarragonina; Jaume Papió, s., ea. 2 (1810), vivia amb la seva mare vídua, natural de Constantí; Magdalena Papió, s., ea. 7 a. (1810), minyona, era a casa d'un cafeter de Barcelona; Pau Salanco (?), s., corista de la catedral de Tarragona, ea. 17 (1820); Josep Salvador, s., ea. 19 (1821), criat de forner, treballava a casa d'una vídua fornera tarragonina, amb ell hi ha una minyona d'Altafulla; Maria Serra, s., ea. 18 (1821), minyona, servia a la família del secretari de la comandància de Maria, nat a A Coruña (Galícia), i Jaume Torres, paleta, ea. 9 (1804), la seva esposa era de Torredembarra.

Font: Arxiu Municipal de Tarragona (AMT), Fons Municipal de Tarragona (FMT), sign. P-2.943-2.946.

Apèndix documental 2. Emigrants de Riudoms que habiten a Tarragona segons el padró d'habitants de 1826

Un criat d'un forner tarragoní, s., ea. 19 (1824); Josepa (?), ea. 20 (1823), casada amb un pintor tarragoní (Rafael Nadal); Maria (?) ea. 18 (1804), casada amb un carnicer de Tàrrrega (l'Urgell) arribat el 1796; Maria, vídua de Giner, ea. 46 (1796); Teresa Barreres, minyona, s., ea. 20 (1825); Pere Ferrer, jornalier, ea. 31 (1826), sols feia vint dies de la seva arribada, estava casat amb una tarragonina; Joan Font, peó, ea. 27 (1813), casat amb una dona de Marçà (el Priorat) vinguda el 1813; Bru Gavaldà, 48 a. c.; Francesca Llorba, ea. 13 (1805), casada amb un pagès de la Riera de Gaià (Josep Santromà); Caterina (?), vídua de Llorba, ea. 59 (1824), mare de l'anterior; Pere Llopis (o López), drapaire, ea. 22

(1770); Maria Mestre, minyona, s., ea. 50 (1826), era a casa d'una vídua de Barcelona; Tomasa Mestre, religiosa al convent de les beates dominiques, s., ea. 18 (1794); Salvador Mestres, prevere, s., ea. 17 (1817); Josep Ferran, estudiant per prevere, s., ea. 10 (1817), convivia amb l'anterior; Antoni Mates, estudiant, per prevere, s., ea. 15 (1825), convivia amb els anteriors; Josep Munarriz, ea. 6 (1823), era fill d'un tinent coronel de Pamplona, vidu de 45 a.; Josep Montguí, v., ea. 47 (1823); Rosa (?), ea. 15 (1811), casada amb un pastor de Constantí (Antoni Moragues); Josep Moragues, ea. 32 (1824), casat amb una dona de Jaca (Aragó), tenien dues filles nascudes a Maó (Menorca); Vicenç Moragues, escriptor, ea. 34 (1822), casat amb una aragonesa; Esteve Papió, jornaler, ea. 41 (1817), la seva muller era de Constantí; Magdalena Papió, ea. 5 (1817), filla de l'anterior; Jaume Papió, ea. 3 (1817), germà de l'anterior; Francesca Papió, ea. 1 (1817), germana de l'anterior; Maria (?), vídua de Salvat, ea. 67 (1823); Maria Salvat, minyona, ea. 14 (1824); Benet Soler Ponts, porter reial, ea. 14 (1814); Teresa (?), ea. 10 (1814), muller de l'anterior?; Jaume Torres, mosso carreter ea. 11 (1807), la seva esposa era de Torredembarra; Jeroni Torres, aprenent de fuster, s., 18 a. era a casa d'un fuster de Tarragona (Bernat Tudó); Josep Vidal, espartenyer, ea. 7 (1798), casat amb una tarragonina, i Pere Vilaltella, militar (*Ayudante de plaza*), ea. 29 (1822).

Font: AMT, Fons Municipal de Tarragona (FMT), sign. P-2.954

Abreviatures en els dos apèndixs

a: anys, s: solter/a, c: casat/da, ea. edat d'arribada (entre parèntesi l'any), (?) no hi consta el cognom, generalment en el cas de les dones casades o vídues només es consigna el del marit. Quan tan sols hi figura l'edat s'ha d'entendre que és la que es declara en el moment de la confecció del padró.

Observacions

Hi pot haver alguna errada en la transcripció d'alguns cognoms per part de l'escriptor de l'ajuntament de Tarragona, sobretot quan eren poc habituals a la ciutat; les edats i les dates d'arribada no sempre són fiables i les hem de pendre com a indicatives, almenys així ho hem constatat amb la confrontació entre els padrons de 1823 i 1826. Per a una major comprensió hem normalitzat les grafies dels cognoms. Els apèndixs han estat elaborats per ordre alfabètic, però per no trencar les unitats familiars, després dels noms de caps de casa anotem la resta de membres de la família, cònjuge, fills, sogre, etc. En el cas dels matrimonis sols anotem els noms dels fills nascuts a Riudoms.

Notes

1. Miñano y Bedoya, Sebastián de. 1827. *Diccionario geográfico-estadístico de España y Portugal*. Madrid: imprenta de Pierart-Peralta, vol. 7, p. 337.

2. «Les crisis de mortalitat adulta a la Conca de Barberà. Cronologia, intensitat i abast geogràfic». *Quaderns*

de Vilaniu, 24 (1993), pp. 54-64.

3. Vinaixa Miró, Joan R. 2003. *El Trienni Constitucional al partit de Tortosa (1820-1823): aproximació històrica*. Valls: Cossetània Edicions.

4. Colomé, Josep; Francesc Valls. «La viticultura catalana durant la primera meitat del segle XIX. Notes per a una reflexió». *Recerques*, 30 (1994), pp. 47-68.

5. En aquest període és bàsica la monografia de Ramon Arnabat Mata titulada *Verds i blancs. El trienni liberal a Reus i al Baix Camp (1820-1823)*, publicada a Reus l'any 2002.

6. Vegeu l'article de Josep Maria Grau i Eugeni Perea titulat «Migracions al Camp de Tarragona en la transició al món contemporani: el cas de Riudoms i Reus» publicat a *Processos migratoris a les terres de parla catalana*, a Valls l'any 2009, pp. 609-621. En un altre treball, «Immigració masculina a Reus durant el Trienni Liberal a través del reclutament de la Milícia Nacional (1820-1824)», *Paratge* (Sant Cugat del Vallès), 21 (2008), pp. 41-60, apareixen tres riudomencs voluntaris que s'incorporen a la Milícia Nacional de Reus: Bonaventura Ferrer Simó, arribat a Reus el 1824 com a aprenent de paleta; Josep Cots Pellicer, solter vingut el mateix any 1824 com a aprenent de fuster i Isidre Pàmies, pagès, habitant a Reus des de la seva infantesa.

7. Sobre aquest personatge us remetem a l'article «Montblanc, refugi d'un notari tarragoní durant la Guerra del Francès (1811)» publicat al número 11 de la revista *El Foradot* de Montblanc l'any 2002, pp. 20-21.